

Shakespeare al zilelor noastre

În ianuarie 1900, Herbert Beerbolum Tree a montat un spectacol memorabil cu **Visul unei nopți de vară** la Her Majesty's Theatre din Londra: pe covoare de iarbă, printre tufe de albastre, alergau iepurii vii, în timp ce actorii declamau cu patos, iar Oberon, jucat de o actriță, cânta pasajele lirice. Muzica îi aparținea, cum era de așteptat, lui Mendelssohn. Apoi, Granville Barker, celebru și pentru interpretările sale teoretice, și-a propus să recreeze atmosfera elizabetană. Pe la 1920, Barry Jackson a jucat Shakespeare în costume moderne, pentru ca în anii '30 doi mari actori să pună accentul pe laturi diferite ale creației bardului de la Stratford: „Cînd îl jucam pe Romeo purtam o torță, încercînd să vînd realismul lui Shakespeare, fiind convins că Jonny acordă atenție, în afară de pămînt, muzicii și lirismului; eu, însă mizam pe cealaltă față a monedei”, declara Laurence Olivier, explicîndu-i lui John Gielgud cele două stiluri, liric și realist, opțiunile. Simplificînd excesiv, vom spune că au dominat scena shakespeareiană pînă pe la sfîrșitul anilor '50, deși au fost reliefate și alte modalități, în reprezentății date de actori de prima mărime, precum Edith Evans, Peggy Ashcroft, Ralph Richardson și alții. Experimentale au fost numeroase și în anii 1981—1983; Trevor Nunn a înfățișat în **Totu-l bine cînd sfîrșește bine** lumea edwardiană a protocolului rigid, în care rangul social preleva, în timp ce în 1970 Peter Brook montase un **Vis al unei nopți de vară** în care zinele foloseau aparate de circ; mulți au obiectat că, în ciuda arbei cu care erau roșite versurile, era greu să împaci ceea ce era rostit cu felul în care era prezentat. Din 1960, marile realizări s-au datorat companiei create de Peter Hall: Royal Shakespeare Company (care a jucat la București în martie 1965). Splendide ilustrații înfățișînd **Mulț zgomot pentru nimic** cu Peggy Ashcroft și John Gielgud în 1950, pe Vanessa Redgrave și Eric Porter în **Cymbeline**, în 1962, pe Alan Webb și Paul Scofield în **Regele**

Lear în 1970, pe Elizabeth Taylor și Richard Burton în spumoasa **Îmblînzire a scorpiei** în regia lui Zeffirelli, în 1966, se alătură imaginilor despre spectacole mai vechi în cartea care ne spune ce știm astăzi despre Shakespeare: **The Cambridge Companion to Shakespeare Studies**. Edited by Stanley Wells, Cambridge University Press, 1987, 329 p.

Cartea recent apărută aduce, așa zicînd, la zi cunoștințele noastre despre universul shakespeareian. Dacă este adevărat că un specialist în Shakespeare trebuie să citească peste o sută de pagini zilnic pentru a se ține la curent cu „ce e nou în Shakespeare”, asemenea bilanțuri sînt extrem de bine venite. Dar nu este vorba doar de un simplu bilanț, ci de o recapitulare și, concomitent, de o nouă lectură a operei marelui Will. Este incontestabil meritul acestui „ghid” editat de noul director al lui Shakespeare Institute din Stratford-on-Avon, Dr. Stanley Wells. Ghidul vine pe urmele altei sinteze, realizată în 1971 de Kenneth Muir și S. Schoenbaum, și ale unor recapitulări parțiale, cum a fost incitantă carte din 1964: **Shakespeare. A Celebration**, editată de fostul director al Institutului T.J.B. Spencer. Meritul cel mare al noului ghid este că abordează toate aspectele sub care s-a înfățișat lumii creația shakespeareiană, în epoca sa și astăzi. Primim astfel răspuns nu numai la dorința noastră de a ști „ce a fost”, ci și la „ce ne spune azi” Shakespeare.

De altfel, critica se întîlnește tot timpul cu jocul actorilor și cu regia într-un dialog exemplar, astfel că reprezentația nouă nu se naște numai din dorința cite unui actor sau a unui regizor de a „face” Shakespeare, ci din aspirația de a prezenta un Shakespeare „necunoscut”, în urma unui rafinat dialog cu trecutul și cu ceea ce „cred” alții, pe care actorul sau regizorul i-a frecventat... Pentru că a devenit evident că Shakespeare conta mai mult pe imaginația spectatorilor decît contează regizorul contemporan: a merge azi la teatru înseamnă să iei loc într-o sală cu-

Romeo și Julieta realizat de Dirk Tanghe în Olanda, sau un Shakespeare în piscină

fundată în întuneric și să privești actorii aflați în plină lumină, o senzație străină spectatorului elizabetan. Acesta localiza acțiunea cu ajutorul unor mijloace rudimentare care-i stăruiau imaginația: atunci când apărea un personaj sumar îmbrăcat, el înțelegea că este noapte sau se crapă de ziua, că ceva se petrece în pripă sau că respectivul nu e în toate mințile. În textele epocii indicațiile de regie sînt îmboldiri date fantezilor: „pătrund pe scenă doi stegari, ca și cum...”

Interesant este că asistăm chiar la răsturnări de situații, și acolo unde elizabetanii aduceau în scenă oameni în carne și oase pentru a sugera personaje mitologice, noi aducem rîuri, aștri, păsări. Uneori mijloacele sofisticate de care dispune scena modernă pot defor-

ma intențiile subtile ale dramaturgului. Astfel, în mod curent astăzi, Demetrius și Lysander din Visul unei nopți de vară îl iau pe Puck drept adversarii lor, datorită faptului că scena se petrece în întuneric; or, Shakespeare descrie o confuzie făcută la lumină, pentru a sugera mîlpia îndrăgostitului și a accentua atmosfera de iluzie creată de amor. „A recunoaște convențiile originale înseamnă adesea să recuperezi metafore shakespeariene și să-ți sporești capacitatea de a îmbrățișa tot ceea ce se petrece în piesele lui cele mai bune”, afirmă Alan Dessen.

Studiile semnate de Alan Dessen (Convențiile teatrale din vremea lui Sh.), David Daniell (Sh. și tradițiile comediei), G. K. Hunter (Sh. și tradițiile tragediei), Roger Warren (Sh. pe scena secolului nostru), Robert Hapgood (Sh. în film și la televiziune) se alătură celor care ne vorbesc, întotdeauna cu competență și inteligență, despre soarta textului, noile modalități de înțelegere a lui, sensul istoriei la Shakespeare, opera lui poetică, ideile veacului său (printre cei care semnează sînt nume celebre ca Harry Levin, R. L. Smallwood, W. R. Elton, Kenneth Muir, Lawrence Danson, Edward Berry). Într-un dens capitol, Terner Hawkes recapitulează cele mai noi interpretări critice și vorbește despre problema mereu actuală a expresiei artistice, despre structuralism, poststructuralism și deconstrucție, semiotică, feminism, marxism, estetica receptării. Recapitulările ne spun cîteodată ceea ce a apărut nou în înțelegerea lui Shakespeare, datorită unor spectacole sau exegeze inspirate (o piesă „recuperată” pare să fie Chinurile zadarnice ale dragostei, în timp ce Doi gentlemen din Verona pare fără mare interes — și pentru că nu se văd gentlemanii...)

„Ghidul” publicat prin grija lui Stanley Wells ne introduce, astfel, fără idolatrie și fără nejustificate refuzuri, într-un univers care este al nostru, nu pentru că știm să-l aducem la nivelul nostru de înțelegere și sensibilitate, ci pentru că știm să combinăm „ce a fost” cu „ce ne spune”.

Alexandru DUȚU